

Posudek školitele

Autor disertační práce: **RNDr. Petra Hyklová**

Školitel: **doc. RNDr. Martin Šolc, CSc.**

Název disertační práce:

Research and education at astronomical institutes of the Czech and German universities in Prague in years 1882-1945

Práce na tématu disertace byla koncipována jako studium dosud nezpracovaných archivních zdrojů a publikací, které jsou k dispozici v domácích a zahraničních archivech, tj. zejména v Archivu AV ČR, Archivu UK, Archivu ondřejovské hvězdárny a Archivu ČVUT. Další dokumenty uložené v německém Státním archivu v Berlíně, ve Vídni a na hvězdárně Dr. Remeise v Bambergu nebyly po většinu doby práce na disertaci přístupné kvůli pandemii COVID a doufejme, že se autorka disertace bude mít příležitost zaměřit se na ně ve své další badatelské práci. I s tímto omezením však předložená disertace představuje rozsáhlý originální pohled na vývoj vědecké práce a výuky astronomie a astrofyziky v našich zemích. Dalším zdrojem původních informací jsou provedené a zpracované rozhovory s deseti respondenty – pamětníky.

Úvodní kapitola mapuje vývoj astronomických oborů v daném období ve světě s přihlédnutím k tématům studovaným na jazykově a organizačně rozdělené pražské univerzitě a na dalších domácích institucích. Těmto institucím je pak podrobně věnována druhá kapitola. Kapitola třetí je výsledkem statistik výuky na obou pražských univerzitách v letech 1882-1939; jde např. o počty a národnosti studentů, kteří skládali učitelské zkoušky a doktorské zkoušky.

Čtvrtá kapitola je věnována činnosti institucí. Hvězdárna v Klementinu připadla po rozdělení univerzity v roce 1882 německé Karlo-Ferdinandově univerzitě, která se v meziválečném období transformovala na Státní hvězdárnu a Die Deutsche Universität zu Prag. Německý astronomický ústav sídlil ve Viničné ulici na Vinohradech a měl malou hvězdárnu v Telnici. Za okupace byl tento ústav přesídlen z Němci obsazené univerzitní budovy do nájemního bytu v Lucemburské ulici na Vinohradech a po válce byl zrušen. Historii Německé univerzity v Praze se věnuje monografie prof. Martiny Bečvářové a řada článků dr. Aleny Miškové. Astronomie v nich figuruje spíše okrajově a tak studie doktorandky ve čtvrté kapitole disertace představuje základní původní doplněk k historii těchto institucí. Významné je např. zjištění, že český Astronomický ústav (založen 1886, od 1900 přesídlen na Smíchov) nebyl za okupace obsazen Němci na rozdíl od ostatních českých vysokých škol. A to i přesto, že zde vykonal neformální a jinak nikde nezaznamenanou návštěvu prof. Werner Schaub, německý ředitel ondřejovské

hvězdárny obsazené od r. 1942. Informace o tom a o podrobnostech změn v institucionální příslušnosti hvězdáren pocházejí z rozhovorů s pamětníky.

Pátá kapitola představuje přehled učebnic resp. popularizujících monografií, rozbor jejich obsahu a kritické porovnání s podobnými publikacemi v zahraničí. Pozornost je věnována i jazykové stránce a tvorbě českého odborného názvosloví.

Šestá kapitola pojednává o astronomických společnostech a o popularizaci. Charakterizovány jsou společnosti – Česká astronomická společnost, regionální společnosti (Jihočeská, Valašská), německá přírodovědná společnost Lotos, Vereinigung zur Verbreitung astronomischer Kenntnisse v Děčíně 1920) a Vereinigung der Freunde der Sternwarte der deutschen Universität (dvacátá léta). Zmíněny jsou i účast a funkce českých členů v zahraničních společnostech, v Mezinárodní astronomické unii (F. Nušl, viceprezident), Astronomische Gesellschaft a Société astronomique de France. Dále jsou zmíněny časopisy (Říše hvězd) a ročenky.

Sedmá kapitola pak rozebírá politické otázky spojené se studiem na pražské Německé univerzitě během války a studiem na Karlově univerzitě v době politických čistek v padesátých letech dvacátého století.

Osmá kapitola obsahuje originální velmi obsáhlý seznam větších astronomických přístrojů a jejich charakteristik a kapitola devátá obsahuje biografie šesti desítek významných domácích astronomů ze studovaného období.

Závěr

Hlavní část práce na disertaci zahrnuje bádání v domácích archivech a získávání nových informací od pamětníků metodami orální historie. Díky tomu vznikly dvě obsáhné databáze – dalekohledů domácích institucí a osob aktivních v astronomické odborné práci. Objeveno bylo několik zajímavých dokumentů, např. vzdělávací dopisy dr. Vladimíra Gutha studentovi Luboši Valentovi, budoucímu profesoru teoretické fyziky, z doby uzavření českých vysokých škol.

Je třeba ocenit i další aktivity doktorandky, zejména spoluautorství a autorství příspěvků na mezinárodních konferencích (Astronomische Gesellschaft v Kielu 2016; Astronomical Society of the Pacific „Astronomical Heritage of the Middle East“ Jerevan 2017; sympozium ke stému výročí Mezinárodní astronomické unie „IAU100: Under One Sky“, Vídeň 2019). Doktorandka se též po celou dobu pravidelně podílela na výuce předmětu NAST026 „Dějiny astronomie“ na Matematicko-fyzikální fakultě UK a na řešení projektu GAČR 19-20678S „První poválečná generace českých astronomů, astrofyziků a matematiků. Interdisciplinární výzkum historie vědeckých sítí.“

Předložená práce RNDr. Petry Hyklové zcela splňuje nároky kladené na disertační práce. Autorka tím prokázala předpoklady pro úspěšnou samostatnou vědeckou dráhu. Disertační práci proto doporučuji k obhajobě a po jejím úspěšném průběhu navrhuji udělit RNDr. Petře Hyklové titul Ph.D.

V Praze 4. září 2022

doc. RNDr. Martin Šolc, CSc., školitel